

Kapel en toegangspartij van de RK begraafplaats Schiedam (foto: G.J. Dukker, 1997, coll. RCE)

Van buitenplaats Bokkenburg in de Nieuwlandse Polder tot RK begraafplaats

1. Samenvatting - p. 2
 2. Buitenplaats Bokkenburg - p. 3
 3. Aanleg van de RK Begraafplaats (1851) - p. 5
 4. Bouw van de kapel (1853) - p. 7
 5. Uitbreiding van de begraafplaats (1872-1895) - p. 8
 6. Plattegrond van de begraafplaats (1903) - p. 10
 7. Handgetekende plattegrondjes (z.d.; 1945-1972) - p. 17
 8. Verkoop aan de gemeente en restauratie (1972- 2000) - p. 20
 9. Beplanting - p. 22
 10. Vergelijking met andere RK begraafplaatsen in Zuid-Holland - p. 24
- Literatuur, geraadpleegde bronnen en bijlagen - p. 27

1. Samenvatting

De indeling van de RK begraafplaats aan de Vlaardingerdijk in Schiedam, in 1951 aangelegd op de voormalige buitenplaats Bokkenburg, is dankzij de bescheiden afmetingen overzichtelijk en strak symmetrisch van opzet: een rechthoekig perceel verdeeld door een centrale symmetrie-as, vanaf de centrale toegang beschouwd iets dieper dan breed, en aan alle vier zijden omgracht en met een singel van bomen beplant.

Gezien de plattegrond uit 1903 lijkt de begraafplaats te zijn aangelegd in de vorm van een Latijns kruis, waarbij de Calvarieberg met het Christusbeeld als het ware het hoofd van Christus vormt en de graven diens ledematen. Volgens de katholieke traditie vormen Christus en de gelovigen als hoofd en ledematen samen de Kerk.

Op de centrale hoofdas (staander van het kruis) liggen de belangrijkste karakteristieke elementen als, vanaf de dijk gerekend, de centrale toegangspartij met het hek met de 'hele en halve zuilen' (stenen pijlers) tussen de twee bijgebouwen (doodgraverswoning en baarhuis, later sacristie), de kapel met verhoogde ingang en uitgang op de as en de grafkelders daaronder, de rij graven Eerste klasse achter de kapel, het priestergraf en de Calvarieberg. Merk op dat de Calvarieberg – het 'hoofd van Christus' – zowel op de plattegrond uit 1903 als op de plattegrond uit het derde kwart van de 20ste eeuw, rond was, terwijl deze in de huidige situatie een ovale vorm heeft gekregen. De graven Tweede klasse links en rechts van de hoofdas vormen a.h.w. de armen van het corpus (op de dwarsarm van het kruis).

Deze opzet in de vorm van een Latijns kruis lijkt, althans in de provincie Zuid-Holland, specifiek voor Schiedam. Ten behoeve van het behoud en beheer van de begraafplaats is het van belang zich van deze structuur bewust te zijn om deze zo gaaf mogelijk te behouden. Het idee van een centrale kapel met een toegangspartij geflankeerd door twee bijgebouwen is waarschijnlijk ontleend aan de RK begraafplaats St. Petrus Banden in Den Haag (d.d. 1830). Hetzelfde geldt voor de toegangslaan, beplant met een dubbele rij bomen.

Het priestergraf en de vakken met graven van de dominicanen en dominicanessen links en rechts daarvan zijn van belang vanwege de geschiedenis van de oorsprong van het Rooms-katholicisme in Schiedam. Ondanks de reformatie waren zij vanaf 1616 weer in Schiedam aanwezig om het katholieke geloof levend te houden. Om deze reden lijkt het goed deze graven en grafvelden in stand te houden en met de nodige zorg te omringen (restaureren van de omheining van het zustergraf?). Hetzelfde geldt natuurlijk voor de graven van de stichters van de begraafplaats, al lijken deze momenteel minder bedreigd.

Op de plattegrond uit 1903 springen ook de velden met kindergraven (links en rechts achter de bijgebouwen) en beenderplaatsen (aan weerszijden van de graven voor de dominicanen en dominicanessen) direct in het oog.

De veldjes met kindergraven – het veld voor kinderen beneden 1 jaar (links achter de doodgraverswoning) is geruimd en dat voor kinderen van 1 tot 12 jaar (achter het rechter bijgebouw) is nog zeer gedeeltelijk aanwezig – stemmen de 21ste-eeuwse bezoeker tot nadenken en maken een stukje kindergeschiedenis levend.

Ook de twee beenderenplaatsen bestaan qua situatie nog. Op die aan de noordzijde is een bosschage aangeplant, dit is beslist een typisch kenmerkende locatie die op deze begraafplaats bewaard dient te worden. Die aan de zuidzijde is bewaard gebleven in de vorm van een leeg veld waarop een witte paardenkastanje is geplant.

De opzet van de aanleg van de begraafplaats lijkt heel gaaf bewaard te zijn gebleven, in ieder geval vanaf 1903, maar waarschijnlijk al vanaf de aanleg. Deze structuur wordt ondersteund door de symmetrisch aangelegde boombeplanting, vooral van in Holland van oudsher veel toegepaste loofboomsoorten als (Hollandse) linden, essen, beuken en eiken, aangevuld met een dubbele rij (zuilvormige?) taxussen langs de toegangslaan tot de kapel.

2. Buitenplaats Bokkenburg

Het is een meer voorkomend verschijnsel in Nederland dat gemeentes buitenplaatsen kochten ten behoeve van de aanleg van een begraafplaats. Bekende voorbeelden zijn Soestbergen in Utrecht, Akendam te Haarlem, Westerveld in Driehuis/Velsen en Kranenburg in Zwolle. Zo ook Bokkenburg in Schiedam.

De buitenplaats Bokkenburg te Nieuwland, eigendom van med. dr. Jacobus van Waterschoot (van der Gracht), was gelegen ten noordwesten van de Maas, even buiten de Vlaardingsche Poort, aan de Hoge Maasdijk, de tegenwoordige Vlaardingerdijk in Schiedam. Op de kadastrale kaart¹ zien we Huis Bokkenburg duidelijk liggen (links van de rode hoofdletter E) langs de Maasdijk met daarachter (ten noordwesten daarvan), in de Nieuwlandsche polder, enige percelen grond, die volgens de advertentie in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* (NRC) van 12 januari 1850 werden gebruikt als boomgaard en voor de teelt van hakhout (kad.nrs 328 en 327), vermoedelijk omgeven door een singelbeplanting van opgaande essen, aan twee zijden binnen een omgrachting (326). Achter op het perceel van 81 roeden of are (81 x 100 m² c.q. 8.100 m²) stond nog een schuur.

Detail van de kadastrale kaart van Schiedam/Nieuwland, Sectie F, blad 02 (MIN08184F02), opgemeten door D. Middelburgh tussen 1811 en 1832

¹ De Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel bij de Kadastrale kaart van Nieuwland (Zuid-Holland), sectie A, blad 010 (OAT 088130 A010), geeft als eigenaar voor de percelen 326 t/m 329 med. dr. Jacobus Waterschoot van der Gracht. De kadastrale nrs. 326 en 327, samen 35 roeden, zijn in gebruik als hakhoutbos; nr. 328, het centrale gedeelte van de buitenplaats, groot 46 roeden, als 'tuin' en nr. 329, 2,78 roede, als 'huis en erf'. De advertentie van de Publieke Verkoop (1850, zie volgende afbeelding) geeft mogelijke aanwijzingen over het gebruik en de beplanting van het perceel.

Advertentie tot verkoping van hout, NRC 12-1-1850. Behalve de fruitbomen (waaronder perziken en abrikozen) en het hakhout, valt ook het grote aantal essen op. Volgens het kasboek van de RK begraafplaats leverde de 'verkoop der boomen' f 366,20 op.

Na het overlijden van zijn echtgenote Anna Cornelia Nolet (1770-1835), restte er een ongescheiden boedel, gemeenschappelijk eigendom van de medicus Jacobus van Waterschoot van der Gracht en zijn vier kinderen, bestaande uit o.m. een huis in de stad, een molenaandeel, een branderij, en een *tuin met tuinhuis, plantsoen en erve*, de laatste gelegen even buiten de Vlaardingsepoort der stad Schiedam onder de gemeente Nieuwland, ten zuidoosten van de hoge Maasdijk. Vanwege zijn hoge leeftijd en het feit dat zijn echtgenote al geruime tijd was overleden, wilde Van Waterschoot van der Gracht (1759-1853) de boedel onder zijn kinderen verdelen. Op 28 september 1849 vond de boedelscheiding plaats.² Enkele dagen later, op 5 oktober, werd de buitenplaats Bokkenburg op een openbare veiling voor f 2.750,-- gekocht door de Schiedamse jeneverbrander Wilhelmus Adrianus van der Burg (1797-1883), tevens kerkmeester van de Rooms-katholieke Kerk te Schiedam.³ In januari van het daarop volgende jaar (1850) werd de buitenplaats ontmanteld.

Wilhelmus A. van der Burg was niet alleen aan de familie Van Waterschoot van der Gracht gerelateerd omdat zijn echtgenote, Cornelia Johanna Magdalena Nolet (1805-1853), een nichtje was van de al 15 jaar eerder overleden Anna Cornelia Nolet, maar deze Anna, dochter van de Schiedamse burgemeester Johannes Jansz. Nolet (1747-1835), was tevens zijn eigen nicht, aangezien haar moeder, Johanna van der Burg (1749-1842), de oudere zuster van zijn vader was (zie bijlage 1).

² Een afschrift van de notariële acte van de boedelscheiding d.d. 28 september 1849, 'ten verzoeken opgemaakt t.b.v. Heren Kerkmeesteren der Gemeente te Schiedam' (Th. Zoetmulder, J. Henneker & W.A. van den Burg), is ingelegd in het 'Notulen-boek voor het Kerkhof der R.C. Gemeente van Schiedam' (Gemeentearchief Schiedam, toeg.nr. 4 / inv.nr. 72).

³ Zie ook het kasboek van de RK begraafplaats, in het archief (1619-1997) van de RK Parochie St. Jan de Doper (Havenkerk), GA Schiedam, toeg.nr 52 / inv. nr 74, waarin wordt gesproken over de aankoop van de tuin van de buitenplaats Bokkenburg te Nieuwland.

3. Aanleg van de RK begraafplaats (1849-1851)

Van der Burg had Bokkenburg gekocht met het oog op de aanleg van een RK begraafplaats voor de parochianen van de St.-Johannes de Doperkerk (1822-1824), gebouwd door architect Adrianus Tollus (1782-1847). Deze kerk, gelegen aan de Lange Haven nr. 70 te Schiedam, werd bediend door de dominicanen, die al vanaf 1616 in Schiedam aanwezig waren en in het naastgelegen klooster woonden. Halverwege de negentiende eeuw was de St.-Johannes de Doper- of Havenkerk nog de enige katholieke kerk in Schiedam; de neogotische basiliek van E.J. Margry, gewijd aan de H. Liduina van Schiedam, dateert uit 1878-1881.

Het ontwerp van de begraafplaats en de opstallen werd gegund aan de firma G. Thijssen en zn. uit Rotterdam; de uitvoering kwam tot stand onder leiding van architect Willebrordus Thijssen, die in 1849 de biechtstoelen voor de Havenkerk had ontworpen.⁴ Hij ontwierp een plattegrond met gravenplan en de twee opstallen aan weerszijden van de toegangspartij, links een 'doodgraverswoning' en rechts een 'baarloods', ook wel receptie- of 'wachtkamer' genoemd. Het kleinere baarhuisje aan de zuidoostzijde dateert getuige de plattegrond van 1903, waarop het nog niet voorkomt, van na die datum. Voor de opzet van de centrale toegangspartij, met het toegangshek tussen twee flankerende bouwhuizen, liet Thijssen zich vermoedelijk inspireren door de toegangspartij van de twintig jaar eerder gebouwde begraafplaats St Petrus Banden in Den Haag (1830). De plattegrond van de begraafplaats in Schiedam vertoont echter geen overeenkomsten met die in Den Haag. Voor het ontwerp van de plattegrond en de twee gebouwen ontving de architect f 425,--. De aanleg van de begraafplaats werd voor f 7.150,-- uitbesteed aan de aannemer P.W. van Dijk. (Ter vergelijking: tuinman Willemse ontving als jaarloon f 468,--).⁵

Uit het kasboek van de begraafplaats blijkt dat op 10 oktober 1849 f 6.722,10 werd uitgegeven aan de ophoging van de begraafplaats met zand. In het daaropvolgende jaar legde men de beschoeiing aan, zijn er graszoden besteld en plaatste men een hekwerk bij de toegang. Dit hekwerk tussen de twee bijgebouwtjes bestaat uit 'twee hele en twee halve zuilen' (voor f 425,-- gemaakt door steenhouwer Engering), twee ijzeren toegangshekken en twee ijzeren deuren (voor f 251,90 geleverd door smederij F.H. Willeman). Het ijzeren kruis met corpus op de 'Calvarieberg' op de hoofdas, aan de achterzijde van de kapel, werd vervaardigd door de ijzergieterij Diepenbroeck en Reygers te Ulft. Het corpus, gegoten naar bestaande mallen, kon worden betaald uit een schenking van f 200,--.⁶

In het *Notulen-boek* van het kerkhofbestuur vinden we dat de boomkwekers, de heren P. & A. Ottolander & zonen te Boschkoop, op 8 november 1850 het voorstel deden om pas in het daaropvolgende voorjaar rondom(?) populieren aan te planten, maar dit wordt door het bestuur afgekeurd; de bomen zullen nog in het najaar van 1850 worden geplant.

Op 11 mrt 1851 kon de begraafplaats worden ingewijd door J.D. Raken O.P. uit Rotterdam, provinciaal van de dominicanen. Nog diezelfde dag werd de eerste dode begraven.⁷

⁴ Ronald Stenvert, Chris Kolman, Saskia van Ginkel-Meester e.a., *Monumenten in Nederland. Zuid-Holland*, RDMZ 2004.

⁵ Kasboek van de RK begraafplaats, in het archief (1619-1997) van de RK Parochie St. Jan de Doper (Havenkerk), GA Schiedam, toeg.nr 52 / inv. nr 74.

⁶ GA Schiedam, toeg.nr 52 / inv.nr 74: kasboek

⁷ GA Schiedam, toeg.nr 4 / inv. nr. 72: Notulen-boek

RK begraafplaats St. Petrus Banden in Den Haag, gebouwd in 1830, met vergelijkbare toegangspartij als in Schiedam (bron: onbekend)

Het toegangshek met de hardstenen 'hele en halve zuilen' en 'ijzeren toegangshekken en -deuren'.

Links: Kruisbeeld op de 'Calvarieberg' (corpus vervaardigd door ijzergieterij Diepenbroeck te Ulft, 1850?), op houten kruis (foto: A. en H. Groeneweg, 1976 of later, beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 22206). Rechts: Corpus op de 'Calvarieberg'. Achter het kruis staat een hemelboom (*Ailanthus altissima*).

In totaal was er in het plan van Thijssen plaats voor 3940 graven, onderverdeeld in: 32 priestergraven, 56 zustergraven, 200 plaatsen in gemetselde keldergraven, 376 plaatsen in ingegraven graven (met zerk), graven 1e klasse (440 plaatsen), graven 2e klasse (472 plaatsen), graven 3e klasse (492 plaatsen), armengraven (222 plaatsen), kindergaven (1500 plaatsen), graven voor ongedoopten (150 plaatsen).⁸

4. Bouw van de kapel (1853)

Twee jaar na de inwijding van de begraafplaats, op 4 maart 1853 – de dag dat werd besloten tot het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland – , boden Wilhelmus Adrianus van der Burg en zijn echtgenote Cornelia J.M. Nolet aan om op de begraafplaats een kapel te bouwen. In juli 1853 werd het ontwerp voor de kapel gegund aan Willebrordus Thijssen, die eerder de plattegrond van de begraafplaats en de twee bouwhuizen had ontworpen, en later het klooster van de Congregatie H. Catharina van Siena, dat in 1866 in de Schiedamse Plantage zou worden gebouwd. Willebrordus Thijssen ontwierp een achzijdige kapel, bekleed met hardstenen platen. Het dak werd versierd met een achthoekige open klokkentoren. Als dank voor zijn genereuze aanbod kreeg Van der Burg voor zijn familie een 'eeuwige grafkelder' in de kapel.

De eerste steenlegging vond plaats op 13 mei 1853 en op 24 augustus van datzelfde jaar werd de kapel ingewijd door pater Raken O.P., die drie jaar eerder eveneens de begraafplaats

⁸ 'Samenvatting' door het Archief der gemeente Schiedam, ongedateerde, getypte tekst, ingelegd in het Notulenboek van het kerkhof (1849-1901), GA Schiedam, toeg.nr 4 / inv. nr 72.

wijdde. Nauwelijks een maand later, op 18 september 1853, overleed de echtgenote van Willem A. van der Burg, Cornelia J.M. Nolet, 48 jaar oud. Zij werd in de kapel begraven.

Grafkelder van de familie W.A van der Burg en C.J.M. Nolet, gelegen onder de kapel van de begraafplaats

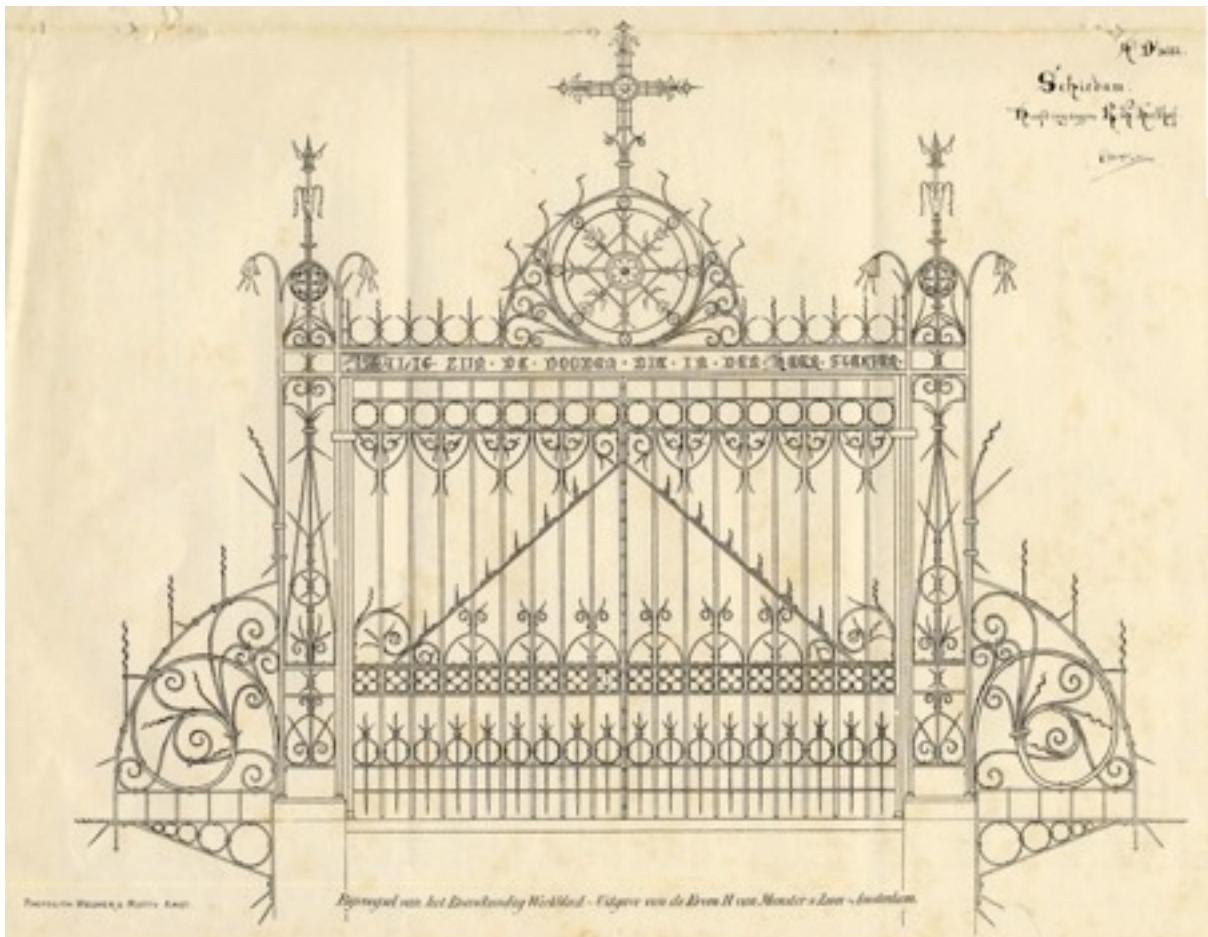
5. Uitbreiding begraafplaats (1872-1895)

Al in 1872 bleek de begraafplaats te klein en enkele jaren later werd een stuk grond van 4.132 m² aangekocht.⁹ Gezien de afmetingen ligt het voor de hand dat dit het stuk grond is achter de begraafplaats, waar thans het uitvaartcentrum van Monuta is gelegen.

Ook de bruggen over het water aan de voorzijde bleken in slechte conditie te verkeren, zodat de Rotterdamse architect Everardus Joannes Margry (1841-1891) werd uitgenodigd voor advies. Hij ontwierp de monumentale smeedijzeren toegangspoorten (1882), uitgevoerd door de firma G.J. Vincent & Co. Deze hekken zijn geplaatst op bruggen of dammen met duikers over een smalle watergang aan de voet van de dijk. Uit deze gegevens over de bruggen kunnen we tevens afleiden dat deze watergang bij de aanleg van de begraafplaats is gegraven, vermoedelijk geheel rondom het perceel, terwijl het eerder (op de kadastrale kaart uit 1811/1832) slechts aan twee zijden was omsingeld.

Het is niet zeker of het beeld van de H. Philomena (de gesluierde vrouw met het anker als attribuut), geplaatst op de as maar even buiten het ingangshek, altijd op deze begraafplaats heeft gestaan. Bij de opsomming van hekwerken en beelden uit de periode van aanleg van de begraafplaats wordt het niet genoemd. Qua thema (het anker als beeld van de hoop op het Eeuwig leven) sluit het echter wel aan bij de teksten op de hekwerken van E.J. Margry en daarnaast bestaat er een verband tussen de H. Philomena en de dominicanen (zie bijlage 2). Ook valt op dat bij de ingang van de begraafplaats St. Petrus Banden in Den Haag eveneens een beeld van een anker is geplaatst.

⁹ <http://www.dodenakkers.nl/begraafplaatsen/begraafplaatsen-in-zuid-holland/446-schiedam-kapel.html>

Een van de beide toegangshekken tot de RK begraafplaats, met de tekst 'Zalig zijn de doden die in den Heeren sterven' (Openb. 14, 13). Hekwerk ontworpen door E.J. Margry (zijn handtekening staat in de rechter bovenhoek), uitg. Wegner en Mottu, Amsterdam (beeldbank GA Schiedam, beeldnr 60420).

Links: Een van de beide smeedijzeren toegangshekken naar ontwerp van E.J. Margry (1882) bij de toegang tot de begraafplaats, met de tekst: 'Wie in Mij gelooft, al is hij ook gestorven, zal leven' (Joh. 11, 25), (foto: RCE). Rechts: Het beeld van de H. Philomena, dat geplaatst is op de centrale as, tussen de twee toegangshekken van E. J. Margry (foto: A. en H. Groeneweg, 1976, beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 22199).

6. Plattegrond van de begraafplaats (1903)

De oudste plattegrond van de begraafplaats die wij hebben teruggevonden, dateert uit 1903. Getuige het bijschrift op de tekening is het plan in dat jaar opgetekend, na de uitbreiding van 1895 (de uitbreiding met de graven 'Vierde klasse' bovenin de tekening). Wij nemen aan dat de oorspronkelijke indeling nog duidelijk van de plattegrond valt af te lezen. Wanneer we de tekening vergelijken met het perceel van de buitenplaats Bokkenburg op de kadastrale kaart, concluderen we dat de begraafplaats vóór 1895 eindigde achter de Calvarieberg, net als in de huidige situatie. Ter plaatse van de uitbreiding met de grafvelden Vierde klasse is in de jaren negentig van de 20ste eeuw namelijk het uitvaartcentrum van Monuta gebouwd.

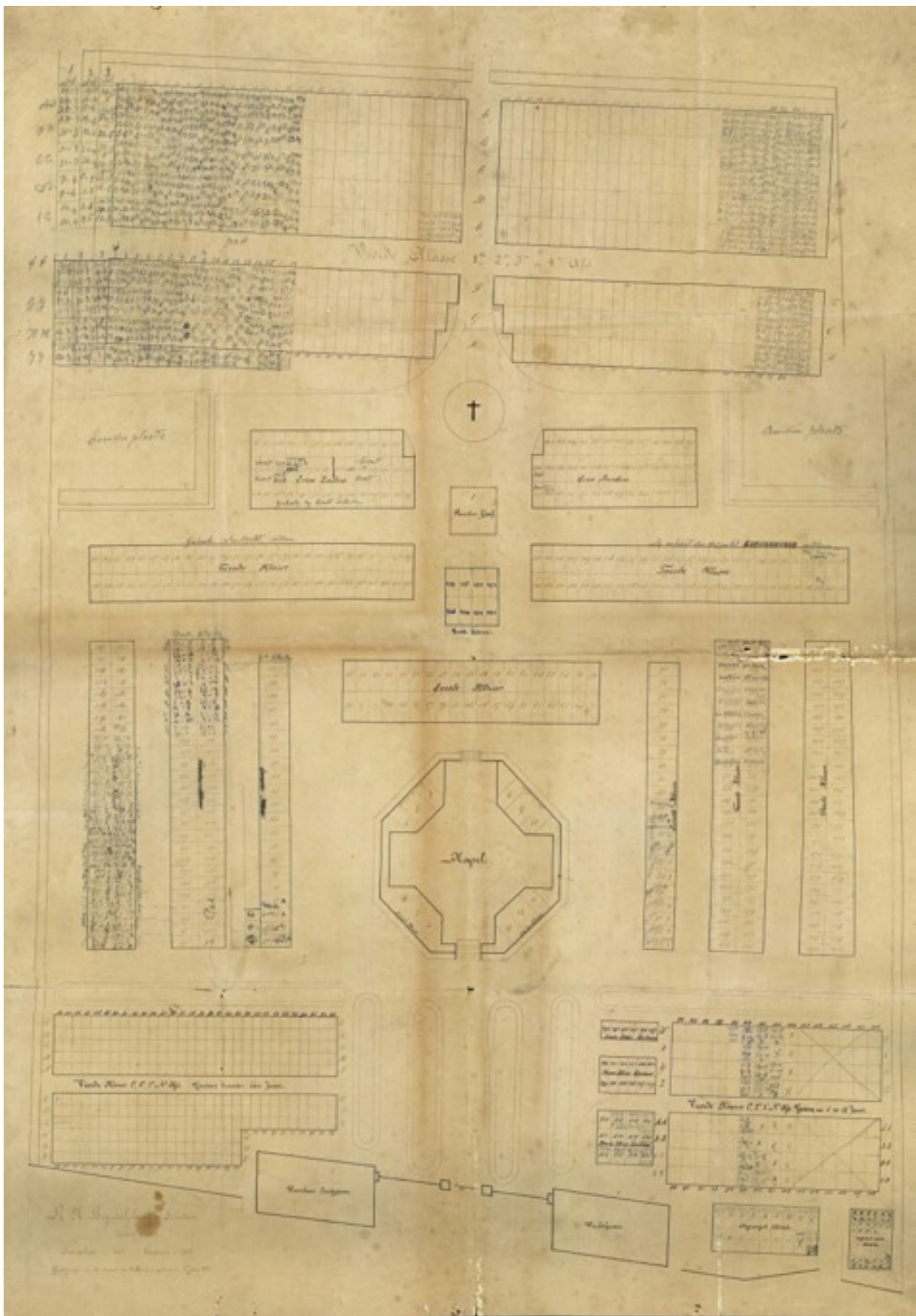
De hoofdas wordt gevormd door een denkbeeldige lijn, die loopt vanuit de toegangspartij tussen de twee huisjes onder aan de dijk, door de kapel naar de 'Calvarieberg' met het kruis, en achter de Calvarieberg door via het pad midden door de vier vakken graven Vierde klasse, boven in de tekening.

Als we alleen naar het gedeelte van vóór de uitbreiding van 1895 kijken herkennen we in de plattegrond een Latijns kruis, waarvan de lange as wordt gevormd door de hoofdas van de begraafplaats en de dwars-as door de twee vakken met graven Tweede klasse. In het verlengde daarvan zou men de Calvarieberg met het kruisbeeld als het 'Hoofd van Christus' kunnen beschouwen, terwijl de doden in de graven, gerangschikt in de figuur van een Latijns kruis, diens 'mystieke Lichaam' vormen - een symboliek die in de katholieke kerk veel gebruikt wordt om de eenheid tussen Christus en de Kerk (levenden en overledenen) aan te duiden.

Priestergraf op de centrale as voor de Calvarieberg, waarin verschillende priesters zijn begraven. Links: situatie anno 1977 of later: Het priestergraf wordt omgeven door een smeedijzeren hekwerk, daarachter (links op de foto) de Calvarieberg met Kruisbeeld (foto: A. en H. Groeneweg, beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 18495). Rechts: huidige toestand: het kruis op de Calvarieberg is aan het zicht onttrokken door een schijncipres, begroeid met klimop.

- Vóór de Calvarieberg, op de centrale as, ligt een groot priestersgraf. In de vakken aan weerszijden daarvan zijn 41 broeder- en 41 zustergraven ingetekend voor de Schiedamse dominicanen en dominicanessen.

Plattegrond 'RK begraafplaats te Schiedam, schaal 1 : 100, Aangelegd in 1851 en vergroot in 1895, Gewijzigd en opnieuw in tekening gebracht 1 Jan. 1903' (GA Schiedam, coll. L.A. Abma, toeg.nr 327 / inv.nr 209-1).

In het vak voor de dominicanen liggen tevens veertien broeders begraven van de Congregatio Fratrum Immaculatae Conceptionis Beatae Mariae Virginis (F.I.C. / 'Broeders van Maastricht'). (foto: A. en H. Groeneweg, vanaf 1977, beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 18551).

- De kruiskapel vormt ontegenzeggelijk het centrum van het terrein. Hieronder zijn de graven Eerste klasse gesitueerd (met toegang tot de grafkelders vanaf de buitenzijde van de kapel).
- Tussen het priestergraf en de kapel bevindt zich eveneens een lange rij graven Eerste klasse, evenals aan beide zijden van de kapel. Het vierkante vak met acht graven Eerste klasse tussen het priestergraf en de rij graven Eerste klasse achter de kapel is later (met blauwe inkt) aan de plattegrond toegevoegd (grafnr's 522-529).
- Daar omheen, steeds verder van de kapel verwijderd, liggen de graven Tweede en Derde klasse.
- Aan de voorzijde van de begraafplaats, na binnenkomst achter de woning van de doodgraver en de wachtkamer, vinden we voornamelijk kindergraven (1ste t/m 4de klasse) en daarachter, in de uiterste rechter hoek van het terrein bevond zich de ongewijde aarde voor niet-gedoopte kinderen en volwassenen die niet 'in staat van genade' zijn gestorven. De vakken met kindergraven zijn van de rest van de begraafplaats afgescheiden door plantvakken (moeilijk zichtbaar op de plattegrond)
- Aan de zijkanten, achter de broeder- en zustergraven, lagen beenderenplaatsen, de linker bestaat niet meer, de rechter is beplant met een bosschage.
- Op het voorplein, tussen de toegangspartij en de kapel, en op de grens tussen de kindergraven en die voor volwassenen, zijn – enigszins vaag aangegeven – perken ingetekend, vermoedelijk bloembedden of boomperken. Volgens archiefphoto's uit 1880 en circa 1900 waren deze plantvakken aan weerszijden van de centrale toegangslaan beplant met rijen taxussen (*Taxus baccata* of *Taxus baccata* 'fastigiata'?).
- De begraafplaats lijkt aan de linker en rechterzijde evenals aan de achterkant afgeperkt te worden door een haag.

Toegang tot de RK begraafplaats (oostzijde) (1880). Aan weerszijden van de centrale toegangslaan staan twee rijen met taxusbomen in perken). Aan de achterzijde (west) wordt de begraafplaats besloten door een rij Italiaanse populieren of gekandelaberde essen. De paden zijn bestrooid met grind (foto: beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 09672).

Twintig jaar later, circa 1900, reiken de taxusbomen bijna tot aan het dak van de kapel. [Rechts op de foto een broeder uit het klooster aan de Warande (Broeders van Maastricht), in wandelkostuum met hoge hoed.] (foto: beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 34906).

RK Begraafplaats Schiedam, tussen 1890 en 1910. Deze foto lijkt gemaakt te zijn na de uitbreiding van 1895. Links op de foto zien we de Calvarieberg met daarvoor het priestergraf. Daarvoor ligt het vak met de graven Tweede klasse ('de dwarsarm van het kruis'). De graven voor de broeders en zusters dominicanen lijken nog niet gerealiseerd. Op de achtergrond rechts zien we een aantal volwassen linden (singelbeplanting). Deze singelbeplanting lijkt op het nieuwe gedeelte van de begraafplaats te zijn voortgezet met een rij jongere bomen (foto: beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 34900).

Begraafplaats gezien vanuit het zuiden, 1935. Op het achterste deel (uitbreiding) van de begraafplaats staan een aantal hoge bomen. Aan de zuidzijde van de kapel staan echter geen bomen, zodat we hier vrij zicht op hebben (foto: Gemeentewerken Schiedam, beeldbank GA Schiedam, beeldnr. 06504).

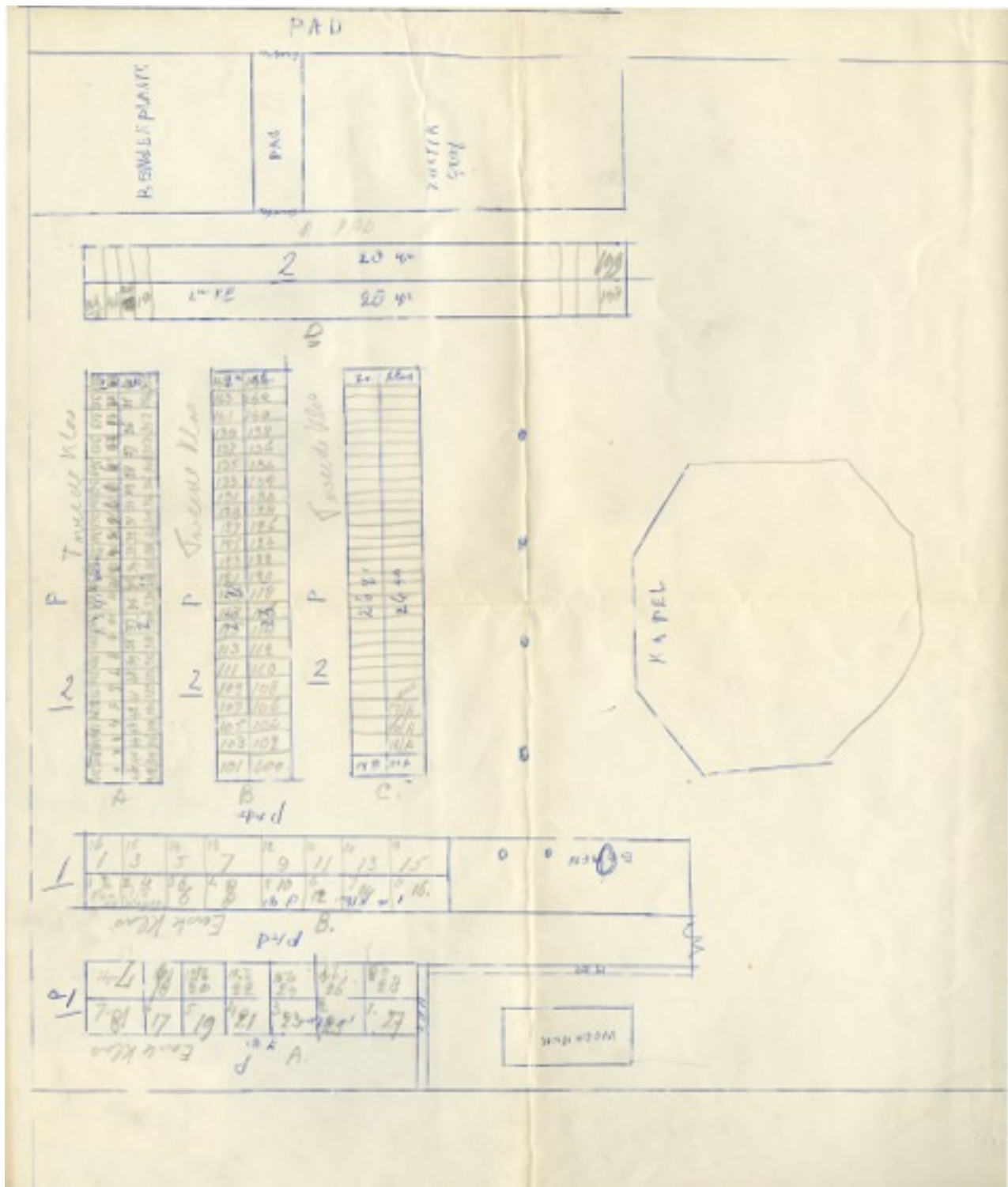
Situering van de begraafplaats aan de Vaalrdingerdijk na de Tweede Wereld oorlog (tek. Bernardus van der Leeuw, 1948, beeldbank GA Schiedam, Topografische. Atlas, beelnr. 60850). De begraafplaats is aan de oost- en zuidzijde omgracht. Aan de zuidzijde staat aan de binnenzijde van de gracht een rij jonge bomen.

RK Begraafplaats Schiedam, gezien vanaf de Vlaardingerdijk (oost) (tek.: Bernardus van der Leeuw, 1948, beeldbank GA Schiedam, Top. Atlas, beeldnr. 60851).

7. Handgetekende plattegrondjes (z.d., 1945-1972)

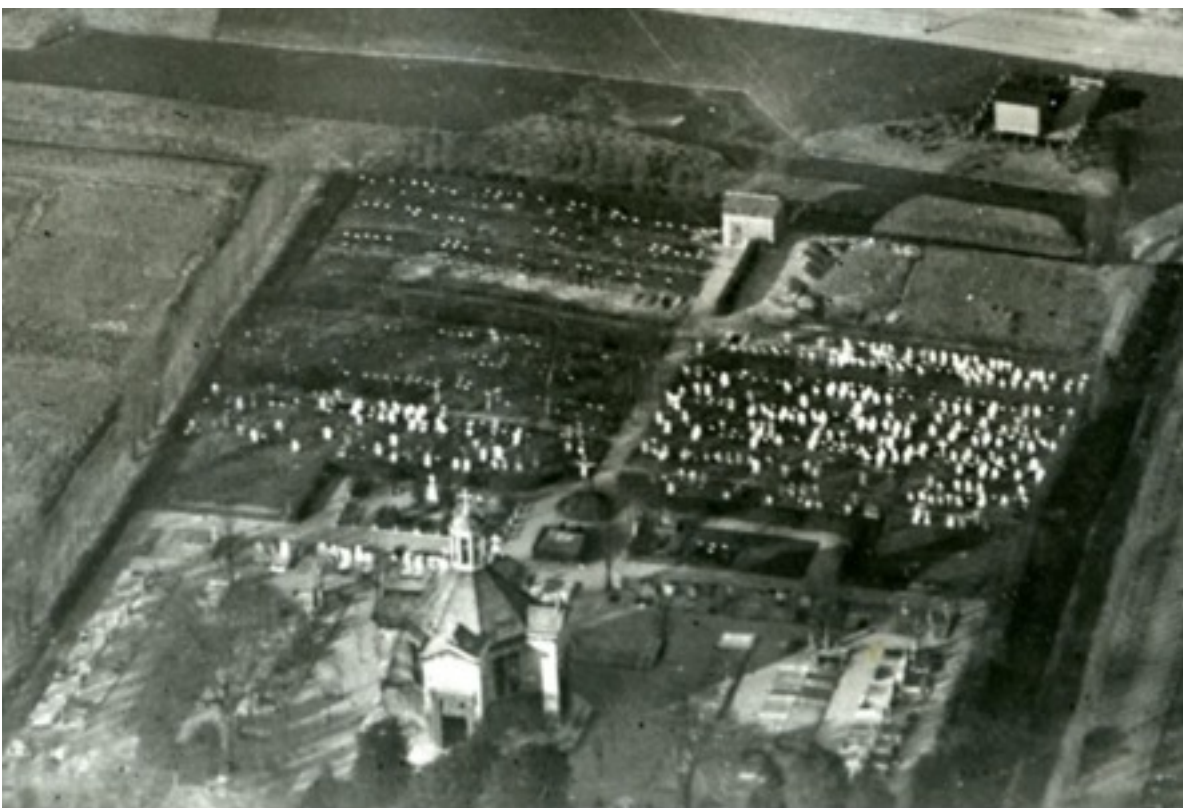
De verzameling van L.A. Abma, oud-archivaris van Schiedam, bevat ook twee met de hand getekende plattegrondjes van de begraafplaats, die een beeld lijken te geven van de situatie na de Tweede Wereldoorlog. Het zijn eenvoudige tekeningen, mogelijk gemaakt door de doodgraver om de uitgifte van de graven (grafnummering) op aan te tekenen.

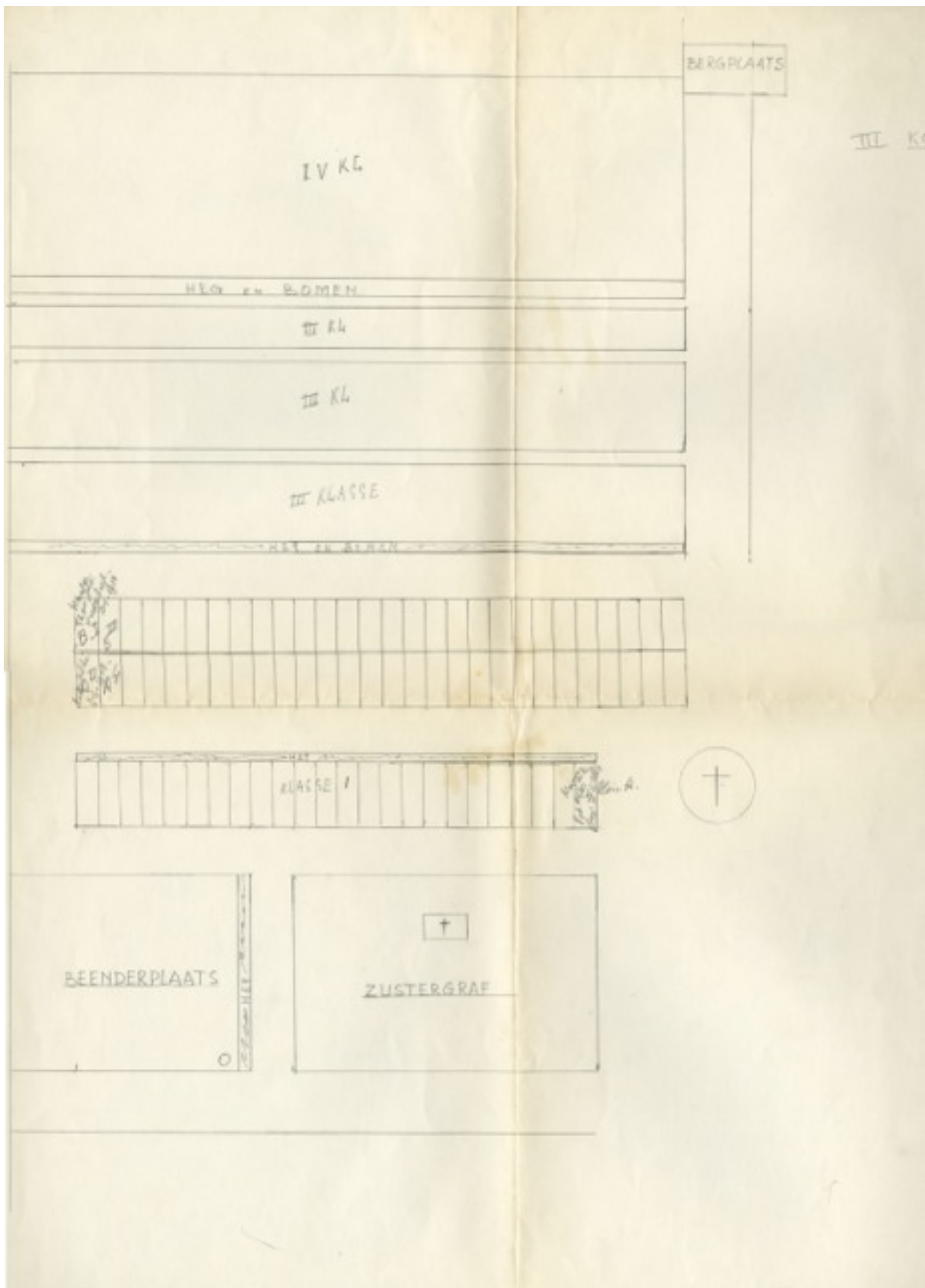
Plattegrond van het zuidelijke gedeelte van de RK begraafplaats a/d Vlaardingendijk te Schiedam, in potlood en ballpoint, z.d. (westen boven) (GA Schiedam, coll. L.A. Abma, toeg.nr 327, inv.nr 209). NB: Links (en rechts?) - ten zuiden (en noorden?) van de 'kapel' stonden vier bomen (linden?), waarvan de achterste anno 2017 nog resteert. Om de tuin rond het 'woonhuis' was getuige deze tekening een 'heg' geplant, daarachter stonden eveneens een drietal 'bomen', waaronder één grote beuk (waarschijnlijk, in symmetrie met de nog bestaande boom aan de andere zijde van de kapel).

RK begraafplaats Schiedam gezien vanuit het westen, richting Vlaardingendijk, 1954 (beeldbank GA Schiedam). De begraafplaats wordt rondom door water omsingeld. Aan weerszijden van het priestergraf staan twee bomen, evenals aan de uiteinden van de rij graven Eerste klasse achter de kapel. Ook zien we op deze foto de jonge bomen, die zijn aangeplant aan de zijkant (zuidzijde) van de kapel, zoals aangegeven op het plattegrondje.

Uitbreiding van de begraafplaats gezien vanuit het oosten, 1950, (foto: KLM Aerocarto NV, beeldbank GA Schiedam, detail beeldnr. 11998). De begraafplaats wordt geheel omsingeld door water en door een (nog jonge) bomenrij aan de buitenzijde van die singel. Achter de Calvarieberg en de graven voor de dominicanen en dominicanessen bevinden zich graven Derde en Vierde klasse. Links voor op de foto staat een grote beuk (niet meer aanwezig). Het gedeelte met de Calvarieberg en de broeder- en zustergraven wordt aan de achterzijde besloten door een haag. Het huisje op de centrale as achter op de begraafplaats wordt in een van de tekeningen 'bergplaats' genoemd.

Plattegrond van het zuid(west)elijke gedeelte van de RK-begraafplaats in zwarte inkt, z.d. (westen boven) (GA Schiedam, coll. L.A. Abma, toeg.nr 327, inv.nr 141). Deze tekening heeft betrekking op het achterste deel van de begraafplaats, links van de Calvarieberg. 'De bergplaats' is het huisje dat staat afgebeeld op de foto uit 1950. De graven Derde en Vierde klasse achter op de begraafplaats worden van elkaar gescheiden door een 'heg en bomen'.

8. Verkoop aan de gemeente en restauratie (1972-2000)

Op 25 jan. 1972 is de begraafplaats verkocht aan de gemeente Schiedam en in datzelfde jaar werd de begraafplaats gesloten. In 1977 zijn de kapel, de bijgebouwen, toegangshek en het oude geboomte aangewezen als Rijksmonument (monumentnummer 33288).¹⁰

Luchtfoto van de begraafplaats, gezien in zuidelijke richting, 1974 (foto: Haagse Courant, beeldbank GA Schiedam, detail beeldnr. 12012). De begraafplaats is aan drie zijden (noord, west en – gedeeltelijk – zuid) beplant met rijen Italiaanse populieren. Op de begraafplaats staan een aantal monumentale bomen, waarvan een grote beuk en een aantal symmetrisch aangeplante linden nog bestaan.

In de jaren '90 van de 20ste eeuw werd op het achterste gedeelte van de begraafplaats, achter de Calvarieberg, het uitvaartcentrum van Monuta gebouwd. De achterste graven (ter plaatse van de uitbreiding van 1895) zijn hiervoor geruimd.

In 2000 werden de kapel en bijgebouwen gerestaureerd. Sinds 2001 heeft de Roemeens Orthodoxe Kerk (ROK) de kapel in gebruik voor haar kerkdiensten. De voormalige sacristie dient als ontmoetingscentrum van de ROK, het baarhuisje als kinderopvang.

In 2007 werd de begraafplaats opgeknapt, waarbij tevens aan de zuidwestzijde een 'stilletuin' werd aangelegd.

¹⁰ Monumentenbeschrijving: Op de v.m. buitenplaats Bokkenburg ca. 1852 aangelegde BEGRAAFPLAATS. Als centraalbouw opgevatte neo-classicistische kapel, de muren met hardsteen bekleed. Tentdak met achthoekig open kloktoertje. Op het met oud geboomte beplante kerkhof een beheerderswoning, sacristie, lijkenhuisje, alle in eclectische trant. IJzeren toegangshek aan de Vlaardingsedijk.
NB. Er wordt hier gesproken van één hek, maar het zijn er twee – of de bescherming moet duiden op het (oude-) toegangshek met de natuurstenen pijlers tussen de bouwhuisjes.

Luchtfoto, gezien naar het noorden, 1981 (luchtfoto: A.W. Krijger, beeldbank GA Schiedam, detail beeldnr. 12258). De begraafplaats wordt aan drie zijden omringd door een rij Italiaanse populieren (of gekandelaberde essen?). Op deze foto zijn tevens de beide monumentale bomen (beuken) achter de beide bijgebouwen te zien (waarvan er anno 2017 één nog bestaat).

Presentatietekening Gemeente Schiedam, z.d. (2007). Boven, aan de noordwestzijde van de begraafplaats, is anno 2017 het uitvaartcentrum Moneta gebouwd, en links (zuidwest) een nieuwe Stiltetuin (Noorden boven).

9. Beplanting

Anno 2016 vormt de begraafplaats een groene oase in de verstedelijkte omgeving. Men beweert wel dat de oudste en hoogste bomen van Schiedam hier te vinden zijn, maar ook in de Plantage, ontworpen en aangelegd door de (tuin)architect J.D. Zocher jr. in 1826, zullen nog oude bomen te vinden zijn.

De populieren, waarover bij de aanleg in 1850 in het *Notulen-boeck* werd gesproken, zijn op de begraafplaats niet meer terug te vinden. Wel zijn na de Tweede Wereldoorlog rond de begraafplaats, aan de buitenzijde van de omgrachting (noord-, west-, en zuidzijde), opnieuw rijen Italiaanse populieren (of essen?) aangeplant, mogelijk ter vervanging van de eerdere populieren, maar ook deze aanplant bestaat niet meer. Aan de noordoostzijde zijn de populieren aan de *buitenzijde* van de singel, vervangen door zuilvormige eiken. Achter de Calvarieberg zijn in de overgang naar het uitvaartcentrum eveneens zuilvormige eiken aangeplant, hier in afwisseling met een taxushaag.

Aan de *binnenzijde* is de singel, die de begraafplaats nu nog aan drie zijden omringt, aan de noord(oost)zijde beplant met Hollandse linden (*Tilia x europaea*) – waarvan er inmiddels een aantal zijn uitgevallen – , terwijl m.n. aan de oost- en zuidzijde vooral essen (*Fraxinus excelsior*) staan, waaronder enkele oude exemplaren, mogelijk nog uit de 19de eeuw. Ook de rij essen aan de zuid(west)zijde is anno 2017 incompleet.

De voorzijde van de begraafplaats, langs de waterkant aan de (zuid)oostkant, kent een wat meer afgewisselde beplanting van o.m. essen, beuken, een treurbeuk en een paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*).

Verspreid over de begraafplaats vinden we nog enkele oude bomen, zoals een monumentale beuk (*Fagus sylvaticus*) (nog één van de twee), verschillende oude linden (*Tilia europaea*?), en – minder oud, en niet aangeplant in een symmetrisch patroon – eiken (*Quercus robur*), enkele fraaie meelbessen (*Sorbus aria* ‘Magnifica’?) en een enkele treurwilg. Op de voormalige beenderplaats, links van het vak met graven van de zusters dominicanessen is een witte paardenkastanje aangeplant en daarachter staat een hoge moerascypres (*Taxodium distichum*). In het bosje op de beenderplaats vinden we o.m. een grote Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), een linde en een haagbeuk (*Carpinus betulus*).

In de rand en ook verspreid op de graven zelf staan anno 2017 veel groenblijvende bomen en heesters, zoals taxus, hulst en andere coniferen. Op zich komt de toepassing van groenblijvende heesters op begraafplaatsen in het algemeen veel voor en wordt deze als passend beschouwd vanwege het feit dat de altijd groene bomen worden geassocieerd met het ‘Eeuwige leven’. Doordat veel taxus, hulst en vooral Hinoki cypressen (*Chamaecyparis obtusa*) zijn uitgezaaid en kleine schijn-cypressen (*Chamaecyparis lawsonia* en *C. Leylandii*), die door nabestaanden bij de graven zijn aangeplant, tot grote bomen zijn uitgegroeid, maakt de beplanting op de begraafplaats anno 2017 echter een rommelige indruk. Ten zuiden van de Calvarieberg staat bijvoorbeeld een enorme schijn-cypres begroeid met klimop, die het zicht op het kruisbeeld wegneemt.

Voor de rij graven Eerste klasse is een opvallende rij Agaves (*Agave americana*?) aangeplant.

Opmerkelijk is dat er op de begraafplaats in Schiedam van oudsher vooral loofbomen (linden, eiken, beuken en langs de rand ook essen) lijken te zijn aangeplant (in een symmetrisch patroon) en minder groenblijvende soorten.

Links: Singelbeplanting van linden (*Tilia europaea*?) aan de noord(oost)zijde van de begraafplaats
 Rechts: Rij van essen (*Fraxinus excelsior*) langs de zuid(west)zijde van de begraafplaats

Zaailingen van Hinoki cipressen (*Chamaecyparis obtusa*) op de graven van de begraafplaats

10. Vergelijking met andere RK begraafplaatsen in Zuid-Holland

Om vergelijkingsmateriaal te verkrijgen en karakteristieke kenmerken van deze RK begraafplaats te vinden in verband met het opstellen van een beheerplan hebben we ons afgevraagd welke andere RK monumentale kerkhoven en begraafplaatsen uit dezelfde periode er in de provincie Zuid-Holland nog bestaan – d.w.z. dat de begraafplaats rijks- of gemeentelijk monument is of één of meerdere monumenten bevat.

We komen dan tot een lijstje van de volgende acht kerkhoven en begraafplaatsen, chronologisch gerangschikt:

- * Voorschoten, kerkhof bij St.-Laurentiuskerk; toegangshek beschermd (RMnr. 515012), 1820.
- * Leimuiden, kerkhof bij RK Kerk H. Johannes de Doper; toegangshek beschermd (RMnr. 509923), 1824.
- * Haastrecht, kerkhof bij St.-Barnabaskerk; baarhuisje beschermd (RMnr. 512485), 1825.
- * Zevenhoven (gem. Nieuwkoop), kerkhof behorend bij H. Johannes Geboortekerk (rechte grondvorm); gehele kerkhof, inclusief Lourdesgrot, beschermd (GM), 1826.
- * Wassenaar, kerkhof behorend bij de St.-Willibrorduskerk (rechte grondvorm); hele begraafplaats beschermd (RMnr. 524513), 1827.
- * Leiden, kapel op RK Begraafplaats Zijlpoort (rechte grondvorm); kapel beschermd (RMnr. 24732), 1828.
- * Den Haag, kapel op RK Begraafplaats St. Petrus Banden (rechte grondvorm); entree, kapel en galerij beschermd (RMnr. 33288) architect: A. Tollus, 1829.
- * Oude Tonge, kapel op RK Begraafplaats (rechte grondvorm); kapel beschermd (RMnr. 521892), 1867.

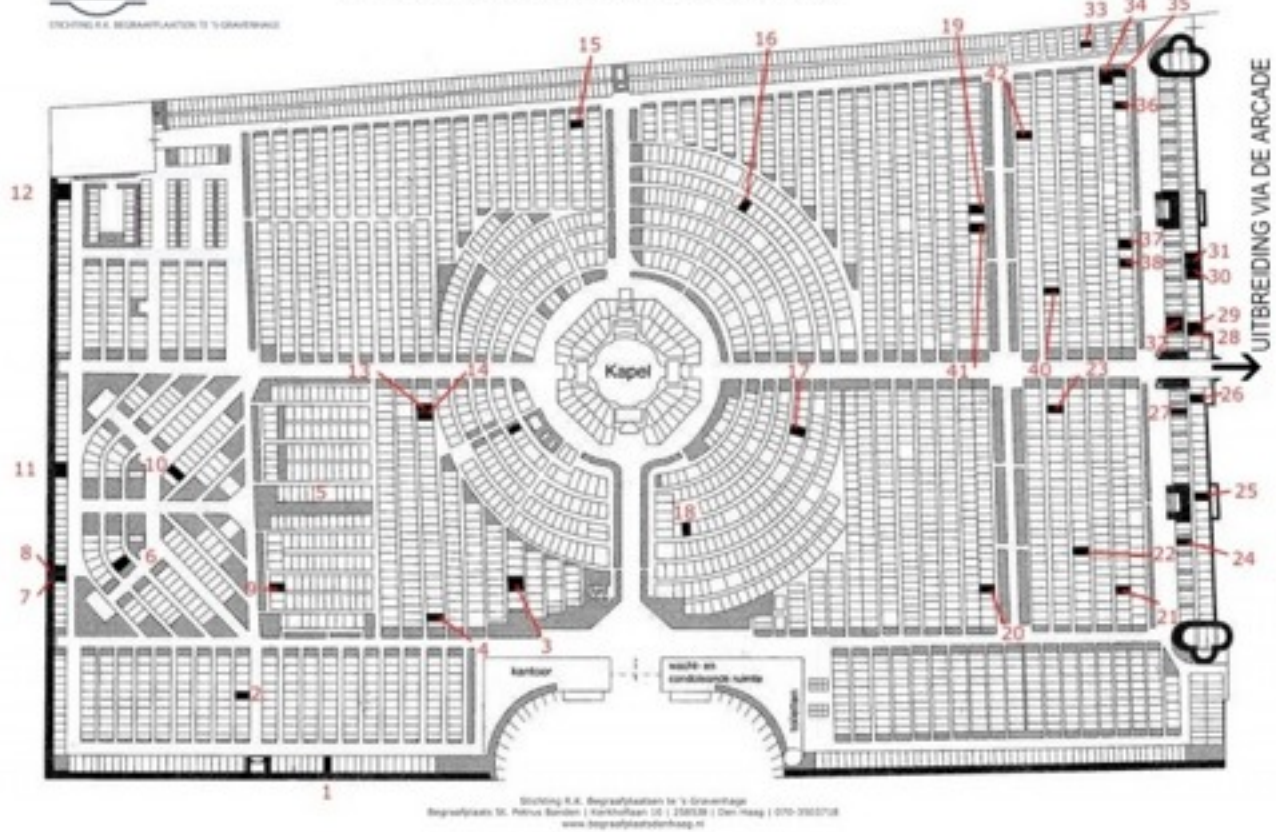
De eerste vijf boven genoemde grafvelden vallen onder de definitie kerkhof (verzameling graven bij of rond een kerk); de laatste drie onder de definitie begraafplaats (verzameling graven *niet* nabij een kerk gelegen maar sinds 1829 verplicht buiten de stadsmuren). Op deze RK begraafplaatsen is ten behoeve van de eredienst een kapel gebouwd.

Bij Koninklijk Besluit van 22 augustus 1827 kwam definitief een einde aan de toen gangbare praktijk van begraven en enkele weken daarna, op 5 september 1827, kondigden de Provinciale Staten aan de gemeenten aan dat er vanaf 1 januari 1829 niet meer in kerken en kapellen binnen de bebouwde kom mocht worden begraven. Ook zou het in steden en dorpen met meer dan duizend inwoners niet langer worden toegestaan op kerkhoven binnen de bebouwde kom te begraven. Deze gemeenten werden verplicht daarbuiten minimaal één begraafplaats voor alle gezindten aan te leggen. Vandaar dat veel Algemene begraafplaatsen in 1828 en 1829 zijn ontworpen. Vanaf die tijd werden dus buiten de stadsmuren Algemene begraafplaatsen aangelegd voor alle gezindten of voor afzonderlijke kerkgemeenschappen. Aangezien de katholieken in gewijde grond – in het teken van het kruis – begraven wensten te worden, stichtten zij liefst eigen begraafplaats.

De begraafplaatsen in Leiden, Den Haag en Oude Tonge hebben wij qua opzet en aanleg vergeleken met de begraafplaats in Schiedam.

- In Leiden stemde de gemeente in met de aanleg van een RK begraafplaats, op een bolwerk naast de Zijlpoort. De hoofdopzet wordt gevormd door een kruis van paden, waarvan de andere paden zijn afgeleid. De kapel is in 1828 gebouwd door architect Th. Molkenboer; de voorgevel kreeg later een neogotisch uiterlijk. Qua aanleg lijkt de Leidse begraafplaats buiten de Zijlpoort niet op die in Schiedam.

BEGRAAFPLAATS ST. PETRUS BANDEN

Indeling begraafplaats St Petrus Banden te Den Haag anno 2016

Links: De toegangslaan van de RK begraafplaats St. Petrus Banden in Den Haag wordt geflankeerd door twee bijgebouwtjes. De laan tussen het toegangshek en de kapel wordt geflankeerd door twee rijen leilinden.
Rechts: Ook bij de toegang van St. Petrus Banden staat een beeld van een anker als teken van de hoop op het Eeuwig leven.

- In Oude Tonge gaat het om een latere begraafplaats uit 1867/68 met een kapel in eclectische bouwstijl, die overigens niet specifiek als kapel voor de begraafplaats is gebouwd, maar

is gesticht ter ere van de martelaren van Gorcum. Deze begraafplaats vormt bij nadere bestudering dus geen goed vergelijkingsmateriaal.

- In Den Haag vinden we op de begraafplaats St. Petrus Banden een centraal geplaatste neo-classicistische kapel (1838) met hoge koepel op het snijpunt van een padenkruis. Deze begraafplaats is aangelegd in 1829/1830. Zowel de aanleg als de kapel werden ontworpen door de architect Adrianus Tollus, die in 1822/1824 de St.-Johannes de Doperkerk in Schiedam had gebouwd. Landschapsarchitecten werkten in die tijd al geruime tijd in landschapsstijl – ook voor begraafplaatsen – maar voor RK begraafplaatsen bleef de kruisvorm als uitgangspunt van aanleg lange tijd gewenst. Andere herkenbare monumenten op deze begraafplaats zijn twee entreegebouwen met het toeganshek daar tussen (1829) en een neo-romaanse arcade (1885).

De plattegrond van de begraafplaats in Schiedam lijkt niet op die in Den Haag, de toegangspartij met de twee identieke bijgebouwtjes aan weerszijden van de hoofdas, en de centrale ligging van de kapel echter wel. De toegangspartij van Schiedam zou heel goed op Den Haag geïnspireerd kunnen zijn.

Carla en Juliet Oldenburger, december 2016

OLDENBURGERS BINNENSTAD & BUITENLEVEN

Herengracht 315

1016 AV Amsterdam

www.oldenburgers.nl

Literatuur en geraadpleegde bronnen

- Sophie van den Berg, I. de Groot-Teunissen, Alex Middel, Peter van Velzen (red.), 'Van buitenplaats tot kerk' Schiedam 2001.
- H.J. de Groot-Teunissen, 'De kapel op de R.K. Begraafplaats' in: *Scydam* 28ste jrg, nr. 4 (okt. 2002), p. 120-138.
- Ronald Stenvert, Chris Kolman, Saskia van Ginkel-Meester e.a., *Monumenten in Nederland. Zuid-Holland*, RDMZ 2004.
- www.dodenakkers.nl/begraafplaatsen/begraafplaatsen-in-zuid-holland/446-schiedam-kapel.html

Gemeentearchief Schiedam

Toegangsnr. 4: Archief van de Rooms-Katholieke Begraafplaats, 1849-1972

- inv.nr 49: Reglementen: 1904 en 1931
- inv.nr 50: Rekeningen, niet gedateerd
- inv.nr 72: 'Notulen-boek voor het Kerkhof der R.C. Gemeente van Schiedam' (10 okt. 1849 - 14 maart 1901). Zie ook: 'Samenvatting' door het Archief der gemeente Schiedam, ongedateerde, getypte tekst, ingelegd in het Notulen-boek van het kerkhof (1849-1901).
- inv. nr 78: Ontwerpen voor het plaatsen van monumenten 1948-1963 (*voor oorlogsslachtoffers*)
- inv.nr 103: Register van koopgraven, op grafnr. geordend: 1857-1944.
- inv.nr 139: Grafboek 1853-1972

Toegangsnr. 52: Inventaris van de Rooms-katholieke parochie St. Jan de Doper (Havenkerk) 1619-1997

- inv.nr 9 Begraafboek 1680-1923; zie ook het nadere toegangsnr. 130 op de microfiches – (bevat lijsten met overledenen)
- inv.nr. 23 Notulen Kerkbestuur (van de Havenkerk)
- inv.nr. 37 Begrotingen vóór 1898 en rekeningen 1897-1927 (*van de St. Jan de Doper: n.v.t.*)
- inv.nr. 74 (Kasboek aanleg begraafplaats 1849-1870)

Toegangsnr. 327: Collectie L.A. Abma, plattegronden RK begraafplaatsen

- inv.nr 209-1: Plattegrond 'RK begraafplaats te Schiedam, schaal 1 : 100, Aangelegd in 1851 en Vergroot in 1895, Gewijzigd en opnieuw in tekening gebracht 1 Jan. 1903'.
- inv.nr 209: Plattegrond van het zuidelijke gedeelte van de RK begraafplaats a/d Vlaardingdijk te Schiedam, z.t., z.d., in potlood en ballpoint.
- inv.nr 141: Plattegrond van het zuidwestelijke gedeelte van de RK-begraafplaats a/d Vlaardingdijk te Schiedam, z.t., z.d., in zwarte inkt.

Niet geraadpleegd:

- Aanvraag tot goedkeuring van herziening van het Reglement van het Katholiek Kerkhof te Schiedam d.d. 30 mrt. 1883.
- Aanvraag tot goedkeuring der verandering van het Reglement van het Katholiek Kerkhof te Schiedam d.d. 10 juni 1904.

Bijlage 1

Stamboom Anna Cornelia NOLET (1770-1855) en Cornelia Johanna Magdalena NOLET (1805-1853)

Jan Lucasse Nolet (Brugge 1637/38-1702) - stichter van de jeneverbranderij *De Roos* te Schiedam (1691) & Heijltje Pietersdr. Timmers (1644-?)

kinderen:

(2.) Jacobus Jansz. Nolet (1682-1743) & Catharina van Hulst (?-1735)

kinderen:

(1.) Johannes Jacobsz. Nolet (1712-1772) & Cornelia Vos (1713-1797)

kinderen:

(3.) Johannes Jansz. Nolet (1747-1835), burgemeester van Schiedam & Johanna van der Burg (1749-1842)

kinderen:

(1.) Johannes Cornelis Nolet (1769-1849) & Hendrina Strijdhout (1778-1810)

kinderen:

(2.) [Cornelia Johanna Magdalena Nolet \(1805-1853\)](#) & [Wilhelmus Adrianus van der Burg \(1797-1883\)](#)

(2.) [Anna Cornelia Nolet \(1770-1855\)](#) & [dr. Jacobus van Waterschoot van der Gracht \(1759-1853\)](#)

Stamboom Wilhelmus Adrianus VAN DER BURG (1797-1883)

Cornelis Dirksz. van der Burg (1711-1777) & (2.) Anna van Bladeren (1725-1762)

kinderen:

(1.) Johanna van der Burg (1749-1842) & Johannes Jansz. Nolet (1747-1835), burgemeester van Schiedam

kinderen:

(1.) Johannes Cornelis Nolet (1769-1849) & Hendrina Strijdhout (1778-1810)

kinderen:

(2.) Cornelia Johanna Magdalena Nolet (1805-1853) & Wilhelmus Adrianus van der Burg (1797-1883)

(2.) [Anna Cornelia Nolet \(1770-1855\)](#) & [dr. Jacobus van Waterschoot van der Gracht \(1759-1853\)](#)

(2.) Arend Cornelisse van der Burg (1756-1833) & Adriana Jacobsdr. van der Harg (1761-1844)

kinderen:

(7.) [Wilhelmus Adrianus van der Burg \(1797-1883\)](#) & [Cornelia Johanna Magdalena Nolet \(1805-1853\)](#)

(bron: www.genealogieonline.nl)

Bijlage 2

SINT PHILOMENA VAN ROME

Links: Vrouwenfiguur met anker, H. Philomena of personificatie van de Hoop (foto: Carla Oldenburger)

Rechts: H. Catharina van Siena in de voorgevel van het dominicanessenklooster in de Plantage, Tuinlaan 82 te Schiedam, in 1865 gebouwd door W. Thijssen (foto: reliwiki, opn. JvN 09-11-2012)

Het beeld van de gesluisde vrouw met het anker stelt waarschijnlijk Sint Philomena van Rome voor, een vermeende martelares. Zij wordt afgebeeld met een anker en pijlen, met een martelaarspalm en/of een witte lelie, symbool van de maagdelijkheid.

Het graf van de H. Philomena werd in 1802 ontdekt in de catacomben van Priscilla te Rome. Bij het graf vond men drie stenen plaquettes met de tekst: PAX TE / CVM FI / LVMENA ('vrede zij met u, Filumena'). Rond deze tekst waren een palmtak, twee ankers, twee pijlen en een bloem/lelie afgebeeld (zie de afbeelding hieronder). Onderzoekers meenden dat Filomena een persoonsnaam betrof. Uit de pijlen en de palm leidde men af dat het hier ging om een nog onbekende martelares uit de tijd van de catacomben.

bron stenen plaquettes: www.philomena.org/patroness

Openbaringen aan een lekenlid van de dominicanerorde lagen ten grondslag aan de in de tijd ontstane legende dat Philomena een Griekse koningsdochter was, die in de vervolgingen onder keizer Diocletianus met pijlen gemarteld zou zijn en in 303 in Rome was overleden.

Paus Gregorius XVI beval in 1837 de liturgische viering van haar nagedachtenis aan en Philomena werd in de heiligenkalender opgenomen. In 1961 heeft de Congregatie voor de Liturgie haar, tegelijk met andere legendarische heiligen, echter weer van de kalender geschrapt.

Ankers als teken van hoop, een van de kardinale deugden (geloof, hoop en liefde), kennen wij allemaal, maar het anker wordt ook – en oorspronkelijk misschien vooral? – gebruikt als symbool van de hoop op het Eeuwig leven. De verbinding van de hoop met het beeld van het anker is ontleend aan een passage uit de brief van de apostel Paulus aan de Hebreeënen: 'De hoop is voor ons een vast en onwrikbaar anker, uitgeworpen aan gene zijde van het voorhangsel, waar Jezus als onze voorloper reeds is binnengegaan, nu Hij [...] hogepriester is geworden tot in eeuwigheid' (Hebreeënen 6, 19-20).

In deze zin sluit het beeld van de vrouw met het anker op de begraafplaats in Schiedam aan bij de opschriften van de toegangshekken van E.J. Margry (1882) en staat het tussen deze hekwerken op een gepaste plaats. Het opschrift van het ene hekwerk luidt: 'Zalig zijn de doden die in den Heeren sterven' (Openbaring 14, 13), het opschrift van het andere hekwerk: 'Wie in mij gelooft, al is hij ook gestorven zal leven' (Johannes 11, 25). Ook bij de toegang van de RK begraafplaats St. Petrus Banden in Den Haag treffen we een beeld van een anker aan.

Volgens het Catharijneconvent zou het vrouwenbeeld met het anker op de begraafplaats in Schiedam uit de eerste helft van de 19de eeuw dateren.¹¹ Qua stijl lijkt het echter ook gelijkenis te vertonen met het beeld van de H. Catharina van Siena in de gevel van het voormalige dominicanessenklooster in de Schiedamse Plantage, dat in 1865/66 werd gebouwd door dezelfde architect van de kapel op de begraafplaats, Willebrordus Thijssen. In de tuin van het dit voormalige klooster staat een beeld van de H. Dominicus, waarvan de sokkel mogelijk gelijkenis vertoont met die van het beeld van de H. Philomena. Ook inhoudelijk zou er een verband met de beelden van het dominicanessenklooster kunnen bestaan. Zoals we hierboven hebben gezien, is de H. Philomena immers een heilige wier verering door de dominicanen werd gepromoot.

Het beeld van de H. Philomena is in 2001/2002 met subsidie van de stichting Beschermd Stadsgezicht Schiedam gerestaureerd.

¹¹ H.J. de Groot-Teunissen, 'De kapel op de R.K. Begraafplaats' in: *Scyedam*, 28ste jrg nr. 4 (okt. 2002), p. 120-138.